

Hoekelum

Oude buitenplaats met 18de-eeuws huis. Het park rondom het huis is aangelegd in landschapstijl. Het oostelijk deel bestaat uit bos met beukenlanen en eikenhakhout.

Net als de Sysselft ligt ook Hoekelum op de stuwwal Wageningen-Lunteren. Het bos van Hoekelum maakte deel uit van het Moftbos (zie ook de Sysselft), dat al in 996 wordt genoemd als eigendom van het klooster Elten. Dwars door Hoekelum ligt de oude wildwal Wageningen-Lunteren. Die moest het Moftbos scheiden van de landbouwgebieden ten westen ervan. Tot in de 17de eeuw is de wal de oostgrens van het landgoed Hoekelum geweest.

Door een te intensieve houtkap verdween het bos grotendeels en in de 16de en 17de eeuw bestond Hoekelum vooral uit bouwland, weide, hakhout en heide. Ten oosten van de Laarder Allee of Oude Wageningseweg, een markante noord-zuid lopende beukenlaan, herinneren eikenspaartelgen en oude eikenstoven aan het hakhout.

■ De geschiedenis van Hoekelum gaat terug tot de 14de eeuw. Het ontstaan is nauw verbonden met de jacht. Hoekelum zou van oorsprong een eenvoudig houten jachthuis zijn geweest. In 1396 werd Hoekelum door de hertog van Gelre in leen gegeven aan de jagermeester van de Veluwe, een erfelijk ambt. De eerst bekende jagermeester was Randolf de Jeger (ca. 1325); zijn opvolgers werden later aangeduid als Van Hokelum en rond 1400 werd de naam Van Hoeckelum als geslachtsnaam aangenomen. Aan het eind van de 15de eeuw ging het ambt van jagermeester voor de familie verloren en daalde het aanzien van Hoekelum.

Het goed werd in 1542 verkocht aan Hendrik van Poelwijck, die mogelijk een nieuw huis liet bouwen, waarvan de keldergewelven ten dele bewaard zijn gebleven. In de 17de eeuw ging Hoekelum enkele keren in andere handen over. Nadat Hessel van Lawick in 1695 de nieuwe eigenaar was geworden, ging Hoekelum door vererving over op de families Van Balveren (1723) en Van Wassenaer (1819). Vermoedelijk lieten Sibilla E. van Balveren en haar echtgenoot Jacob van Lawick omstreeks 1735 met gebruikmaking van oud muurwerk een nieuw huis bouwen. Haar wapen werd in het fronton aan de voorgevel aangebracht. In 1846-1849 liet Otto baron van Wassenaer van Catwijk wijzigingen uitvoeren. Het huis kreeg een nieuw dak en er werd een nieuwe ingangspartij met een torentje aan de voorgevel toegevoegd naar ontwerp van de Arnhemse architect Fromberg. Een ingrijpende verbouwing naar plannen van J.W. Hanrath volgde in 1914. De hoofdvorm van het huis en de middenpartij van de voorgevel bleven gehandhaafd, maar het huis werd verbreed en van een nieuwe indeling voorzien.

■ Ook het interieur van het huis draagt het stempel van de ingrijpende modernisering van architect J.W. Hanrath in 1914. Alleen de zaal met stucdecoraties in Lodewijk XVI-stijl door de Tiroler stucwerker J.M. Rieff uit 1787 en een schoorsteenbetimmering van circa 1700 werden in het vernieuwde interieur opgenomen. Sinds 1946 is het huis niet meer door de familie Van Wassenaer bewoond. In 1988 werd Hoekelum aangekocht van mevrouw J.C. Iddink, baronesse van Wassenaer. Het is verhuurd aan de stichting Luthers Buitencentrum, doet dienst als conferentieoord en wordt gebruikt voor trouwerijen, feesten, partijen en recepties. Een deel van de inboedel – portretten van de families Van Wassenaer en Van Balveren, meubels en porselein – bleef op het huis bewaard.

■ Het koetshuis van Hoekelum, dat gelijktijdig als oranjerie diende, stamt uit 1850. Uit dezelfde tijd dateert ook de ijskelder. Omstreeks 1890 werd in het park het prieel gebouwd. De achterwanden van deze in chaletstijl uitgevoerde 'folly' zijn gedecoreerd met in een patroon aangebrachte stammetjes.

Rond 1900 werd voor de kinderen van de familie Van Wassenaer het speel- of rotshuisje gebouwd. Het huisje heeft twee vertrekjes: een keukentje en een kamertje. De naam 'rotshuisje' verwijst naar het rotstuintje dat er omheen lag. In 2000 werd het speelhuisje gerestaureerd.

De boerderij Hoekelum werd in 1910 gebouwd, ongeveer op de plaats van een 18de-eeuwse voorganger. Sinds 1946 wordt op de boerderij kaas gemaakt. Het bijbehorende bakhuis met de bijzondere ovale ramen en de schuur zijn in de eerste helft van de 19de eeuw gebouwd. De naastgelegen woning Kleine Dal werd in het tweede kwart van de 19de eeuw gebouwd als boswachterswoning en heeft een opvallende voorgevel met inzwenkende zijkanten en een spitsboogvenster.

■ Vóór het landhuis is de inrichting van het terrein geheel gericht op de beleving vanaf de weg Ede-Bennekom. Vanuit beide richtingen is de blik eerst gericht naar het westen, want daar is de ruimte open. Voor Hoekelum wordt die blik opeens gestuit door een strategisch geplaatst bos, waardoor de blik zich automatisch naar de andere kant van de weg keert. Langs een boomgroep wordt de blik dan aan het einde van een grote weide opgevangen door het kasteel Hoekelum in al zijn glorie. Aan de andere kant van de boomgroep is er nog net even tijd voor een tweede blik op het gebouw, voor het weer achter bos verdwijnt.

Op een kaart uit 1678 is te zien dat de directe omgeving van het huis toen een rechtlijnig patroon vertoonde. Rond het huis lagen toen onder meer een moestuin, siertuin, boomgaard, gracht, singel, houtgewas en een konijnenwarande.

Aan het eind van de 18de eeuw is sprake van een sterrenbos achter het huis, maar het is onbekend hoe dat er precies uitzag. De opzet van het landgoed was nog steeds strak en formeel. Op de kaart van De Man uit 1802, de eerste nauwkeurig ingemeten kaart van de Veluwe, is een landschappelijke aanleg te zien. In het bos zijn kronkelende wandelpaden aangelegd langs een eveneens kronkelende sprenge. Er was een lange zichtas van het huis naar de top van de heuvel aan de oostgrens. Het park lijkt in een overgangsfase tussen strak-formeel en gebogen-romantisch. Het gehele terrein achter het huis bestond in deze tijd uit bos of hakhout.

Een kaart van Hoekelum uit 1891 toont ingrijpende veranderingen. De oorspronkelijke aanleg is nog grotendeels aanwezig. In het bos liggen vele gebogen paden die aan weerszijden met bomen zijn beplant. In de weiden staan boomgroepen. Verder zijn er vijvers, waterlopen, bruggetjes, een vervallen kapelletje en een theekoepel. Op de heuvel heeft waarschijnlijk een uitzichttoren gestaan, getuige de naam Torenallee voor het pad erlangs.

■ Hoekelum wordt gekarakteriseerd door naaldbossen en zware beukenlanen. In de halfschaduw van de bosranden groeit kamperfoelie en op sommige plaatsen in het bos dalkruid. Ook komt hier en daar de breedbladige wespenorchis voor. De wintereik groeit vrij veel op Hoekelum. Het centrale deel van het terrein heeft een parkachtig karakter; het is een open terrein met boomgroepen van oude loofbomen. De enk wordt verpacht en als akkerland gebruikt. Hier staan akkerviooltje en hanepoot.

In enkele lanen die recent verjongd zijn is goed te zien dat de bodem vrij rijk is; wilgenroosje, robertskruid en braam domineren hier de vegetatie. De beek staat grotendeels droog omdat de sprengen door grondwateronttrekking zijn opgedroogd. Om toch water voor de vijvers te krijgen wordt water opgepompt. De oevervegetatie langs de beek is grotendeels verdwenen. Hiervoor in de plaats groeien hier nu tijm, grasklokje en muizeoortje. De oude muur van de tuin wordt gesierd door muurleeuwebekjes.

■ Hoekelum vormt een belangrijke ecologische verbinding tussen de Veluwe en Gelderse Vallei. De verbinding is vooral belangrijk voor das, boommarter en ree. De sperwer broedt in het vrij jonge naaldbos in het oostelijk deel van Hoekelum. Ook de zeldzame wespendief broedt hier af en toe. Het parkgedeelte van het terrein herbergt enkele havikshorsten en de groene specht vindt hier voldoende oude bomen. Door de grote bomen met holten is Hoekelum een interessant gebied voor vleermuizen. Na de restauratie van de ijskelder biedt het landgoed ook weer een geschikt winterverblijf. Het aantal vleermuizen is dan ook toegenomen.

■ Doelstelling bij het beheer van Hoekelum is duurzame instandhouding en waar nodig herstel van het landgoedkarakter. Daarnaast is het open houden van de groene wig tussen Ede en Bennekom een belangrijke doelstelling. Daardoor blijft de ecologische verbinding tussen de Veluwe en de Gelderse Vallei intact.

Het landgoed is uitstekend geschikt om te wandelen en om zich te (laten) vermaken. Daarom worden daar ruime mogelijkheden voor geboden. De weide voor het huis is regelmatig het toneel voor evenementen, zoals het traditionele concours hippique op Hemelvaart en diverse landgoedfairs.